

Жолдошов Т.

**ФИЛОСОФИЯ КУРСУ БОЮНЧА СЕМИНАРДЫК САБАКТАРДЫН
УСУЛУ ЖӨНҮНДӨ**

Жолдошов Т.

**МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ СЕМИНАРОВ
ПО КУРСУ ФИЛОСОФИЯ**

T. Zholdoshev

**SEMINARS ON TEACHING METHODOLOGY
COURSE PHILOSOPHY**

УДК: 371.370/1.091

Макалада философия курсу боюнча семинардык сабактардын усулдук жолдору талдоого алынып, аларды өркүндөтүү туурасында сунуштар көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: билим, ыкма, сабак, өркүндөтүү.

В статье отражен анализ методики проведения семинарских занятий по курсу философия с предложением рекомендаций по ее совершенствованию.

Ключевые слова: знание, методика, занятие, развитие.

The article reflects the analysis methodology for conducting seminars and classes of philosophy with the proposal of recommendations on its improvement.

Key words: knowledge, methodology, activity development.

Бүгүнкү күнү жогорку окуу жайларда заманбап адистердин даярдалышы түздөн-түз өтүлгөн сабактардын сапатына байланыштуу экендиги талашсыз. Ошол эле мезгилде теориялык бекем, күчтүү сабак усулдук жагынан аксаган болсо, анда да ал максатына жетпей калышы мүмкүн. Бул макалада автор «Философия» курсунун мисалында өзгөчө мааниге ээ болгон семинардык сабактарды өтүүнүн усулдук жагдайына талдоо жүргүзүүгө аракет жасады.

Көпчүлүк учурларда «Философия» сабагы боюнча семинардык сабакта студенттерден философиялык көйгөй чыгармачылык жолу менен окутулбастан, жөн гана жаттоо иретинде берилет. Мунун натыйжасында студентте философиялык билимди өз алдынча ой жүгүртүүгө, кызыгууга, жалпылоого үйрөнүү жүрбөйт. Демек студентте окутулган материалга формалдуу мамиле калыптанат, татаал терминдерди ал жаттайт, алардын маңызын түшүнбөй, жалпылаганда философияны керексиз, маанилүү эмес илим катары кабыл алышы түзүлөт. Ушул сыяктуу жетишсиздиктерди жоюу үчүн окутууда чыгармачыл усулдарга жол берилиши туура. Бул усулдар студенттерде кызыгууну жаратат, демек алар ЖОЖдо философиялык билимди активдүү алууга өтүшөт.

Семинардык сабактар лекциялыктардан айырмаланып өзүнчө усулдук талаптарга жооп бериши зарыл. Семинардын структурасы: окутуучунун кириш сөзү, студенттердин чыгып сүйлөгөндөрү, окутуучунун багыт берүүсү жана жыйынтыктоо сөзү. Жыйынтыктоо сөзүндө лектор талкууланган маселелерди корутундайт, көйгөйдүн логикасын ачып

көрсөтөт, студенттер айткан нерседен башка жаңы маалыматты өзүнө камтыйт. Бул сабактын түрүнө окутуучу атайын иштелме менен кириши керек. Ал иштелме 2 бөлүктөн турат: биринчиси – студенттердин колдонуусу үчүн, экинчиси – окутуучунун ички жумушчу документи. Стандарттуу эки сааттык студенттер үчүн усулдук семинардык иштелмеге төмөнкүлөр сунушталат:

1. Теманын так аталышы.
2. Студент даярданууда болжол алуу үчүн план, ошол эле план кээ бирде семинардын планы да болуп калат. Планада 3-4 чейин маселелер коюлат.
3. Теманын тезаурус (б.а. негизги түшүнүктөрдүн тизмеси, алар каралган темада окутулат, буга чейинки окуу материалда кездешкен эмес). Тизме чоң эмес болуп, 3-5 түшүнүктөн турушу сунушталат.
4. Ар бир суроого өзүнчө негизги адабият көрсөтүлөт, жалпы көлөмү боюнча 4-5 бет. Анда да адабият маанилүүлүгүнүн рейтинги менен көрсөтүлөт. Сунушталган адабияттын бардыгы студентке жеткиликтүү болушу (китепканаларда табылышы) абзел.
5. Кошумча адабияттын жалпы тизмеси (өтө көлөмдүү болбошу керек).

Мындан сырткары, милдеттүү түрдө эмес студентке даярданууда сунуштар иштелип чыгылат, анда даярданууну жолдору, адабияттарды окууда рационалдуу жолу, ирети, тезаурустун ичиндеги кээ бир түшүнүктөргө өзгөчө көңүл бурулат.

Окутуучуга арналган бөлүктө (автор үчүн же башка колдонуучу окутуучу үчүн) төмөнкү нерселер сунушталат:

1. окутуучу өзү семинардык сабакка даярданган адабияттын тизмеси жана ал өзү кайсыл адабиятты сунуштайт ушул тема боюнча же бөлүк боюнча. Бул тизме студенттерге сунушталган адабияттардан кыйла көбүрөөк болушу керек;
2. так жазылган семинар сабактын жүрүшүндө студенттерге кайсыл негизги идеясы жеткирилиши керектиги жөнүндө негизги максат;
3. кошумча *суроолордун* тизмеси, анын ичинде «провокациялык».

Ушул жерде кененирээк сөз кылсак. Суроо берүүнүн өзү - чеберчилик. Аудиториянын алдында берилген суроо - аны башкаруунун негизги жолу. Талкуу токтосо – анда көбүнчө бул туура эмес суроо берүүнүн негизинде байкалат. Туура эмес суроо

коюлганда студенттерден догматикалык билимди аныктоо жана баалоого багыт алат, ал эми мындай жагдай студенттеги болгон конкреттүү билимди эске албайт. Жоопсуз калган суроо андан ары студентте дискуссияга кошулбагандыгына шарт түзөт, анда торможение – токтолуу процесси башталат, себеби студент окутуучунун догматикалык суроосуна жооп бере алган эмес, андагы өзүнө ишенүү дароо жоголот. Туура коюлган суроо бардык тайпаны талкууга багыттайт. Андай суроо студенттерге үйгө тапшырмага эмне берилгендиги жөнүндө, кандай адабияттар колдонулгандыгын, өтүлгөн темаларды эске алынып берилет. Мындай суроо дискуссияны жаратат.

Коюлган суроо сөзсүз жоопсуз калбаганы туура. Суралган студентке кошумча, түшүндүрүүчү суроолорду берүү да шектүү. Анткени, мындай иш эки адамдын гана диалогуна айланат, калган тайпа көңүлдөн чыгып кетет, калган студенттер пассивдүү бойдон калып калышат. Анын ордуна «провокациялык», алдын ала ойлонулган, дискуссияга чакырган суроолор болушу керек;

4. кээ бир учурларда иллюстрациялык материалдын тизмеси (илимден, искусстводон, диапозитивдер, репродукциялар, мурунтан даярдалган схемалар же доскадагы сүрөттөр);

5. автордун өз каалоосу менен семинарды уюштуруунун башка моменттери.

Эгерде семинар стандарттык эмес формада өтсө, анда талкууга коюла турган көйгөйдүн аныктамасын жазып коюу, же сабактын альтернативдүү планы түзүү керек. Мында стандарттуу эмес өтүүнүн өзгөчөлүгү болушу керек, студенттерге таркатылган баяндамалардын темалары, адабияттын тизмеси, суроолор боюнча адабияттардын тизмеси, чакан же тайпаларга бөлүүнүн максаты, өткөрүү процедурасынын жана студенттерге сунушталган материалдын мүнөзү, мазмунунун сүрөттөлүшү. Дагы да сабактын максаты, негизги идеясы, студенттерге сунушталган адабияттардын тизмеси.

Автордун пикиринде, семинардык сабакта, маселен, белгиленген, даярдалган конспекттерден эмес, өз алдынча студент окуп келген булактардагы маалымат боюнча сөз жүрсө кызыктуураак болмокчу. Бирок көп учурларда студент «суроо-жооп» тартипте өткөн семинарларга көнүп калган. Ушундай сабактарда окуу китептердин параграфтарын кайрадан айтып берүүнүн формалдуу окуусуна айланат, студент өзү да эмне жөнүндө жазылганын түшүнбөй да калат. Мындай сабактар, албетте, философияга кызыгууну эмес, тескерисинче, аны түшүнүүгө тоскоолдукту жаратат. Ошентип ар дайым студент ушундай усул менен даярдалып келсе, ал сабакта жаттаганын гана айтып берсе, кийин ал сынчыл эмес, статикалык ой жүгүртүүгө үйрөнөт.

Семинардык сабактар жемиштүү болуу үчүн, мисалы, чакан тайпалар менен иштөөнү айтсак болот. Мында студенттерге диспут жүргүзүүнү жана суроо берүүнү кошо үйрөтүү милдети жаралат. Же семинарда студенттер белгиленген тема боюнча тереңдетилген маалымат менен чыгып сүйлөшөт. Мындай сабакта студенттерде сын пикир айтууну

үйрөтүү керек. Сабакта экиден көп эмес баяндамалар угулуп, ал баяндамаларды даярдоодо окутуучу жардам көрсөтөт, алдын ала текшерет.

Эгерде семинар конференция түрүндө өтсө, анда 4-5 баяндамадан ашпаган маалымат сунушталат. Мындай семинарлар белигилүү курстун, баптын же семестрдин аягында жыйынтыктоо иретинде колдонсо туура.

Семинар-жазуу иш. Бул текшерүү иши эмес, бул семинардык тема боюнча жазуу иши жазылып, ал кийин талкуланат, талданат. Бул сабактын максаты – студенттерде жазуу сүйлөө речин калыптандыруу, бир темага оюн топтоого үйрөтүү.

Семинардык сабактарга каралган маселелер 3 түрдү болот: лекциялык сабактардагы материалдар менен дал келиши, толугу менен дал келбеши, такыр дал келбеши. Бирок бардык варианттарда семинар жүргүзгөн окутуучу лекциялык материалды жакшы билип, сабагында концептуалдык схеманы сакташы керек.

Ал эми семинардык сабактар студенттерге коюлган маселе боюнча эркин сүйлөө, дискуссия жүргүзүлсө эффективдүү болот. Окутуучунун милдети – ал диспутту башкаруу.

Семинардык сабактарда окутуучу жалаң гана текшерүү менен, суроо-жооп менен, же болбосо белгиленген пландын суроолоруна гана жооп алуу менен чектелбеши зарыл. Сабакта студенттер коюлган маселе боюнча эркин сүйлөп, дискуссияга катышса жакшы болот. Окутуучунун милдети - дискуссияга түртүү жана диспутту башкаруу. Мыкты семинарда окутуучу теманын ар бир суроосуна керектүү адабияттарды колдонууга берүү, сабакка керектүү гана материалды сунуштоо. Бул жерде кыйынчылык – чыгарманын фрагментти берилгендиктен студент философиялык чыгарманы түшүнбөй калышында жаралышы мүмкүн, бирок андан чоң көлөмдө берүү сабак учурунда мүмкүн эмес. Ошондуктан семинарга, көбүнчө анча чоң эмес, бир бүтүмдү түзгөн параграфты же бапты колдонуу усулдук жактан туура¹.

Абалды өзгөртүү үчүн автордун пикиринде, семинардык сабакта темага жараша көйгөлүү маселени кароо менен, студенттердин кроссвордду жекече же тайпа менен чечишсе оң жагына бурулат. Көрсөтмө куралдарды колдонуу, сынактарды уюштуруу, атаандаштык абалды түзүү - окуу процессин кызыктуу болууга түрткү берет. Дагы бир усулдук мисал катары, реалдуу көйгөйдүү философиялык каражат менен чечүүнү сунуштоо. Алгачкы сабактарда 2-3 чакан тайпаларга бөлүп студенттерди иштетүү өзүнчө жемишин берет.

Мисалы, «Адам жана жаратылыш» темасы боюнча көйгөй катары төмөнкүдөй маселелер болушу мүмкүн: «Адам – бул жаратылыштын падышасыбы же анын бир бөлүгүбү?»; «Экологиялык көйгөй: пессимисттик жана оптимисттик көз караш». Ал

¹ Гарифзянова А.Р. Технология преподавания философии. Новые технологии преподавания социально-фило-софских наук <http://www.egpu.ru/lib/elib/ Data/ Content/ 128275730998990362/Default.aspx>

эми философиядагы материалдык менен идеалдуулуктун маселеси «Адамдын жашоосунда эмне башкы идеалдуу баалуулуктарбы же материалдыкбы?» деген суроо коюлушу мүмкүн. Бул сабактын максаты: азыркы адам үчүн жашоонун бапшкы багыттарын аныктоо болот.

Албетте, мындай семинардык сабактарды өткөрүүдө окутуучу «алтын ортолукту» кармоо керек, студенттер өздөрү окуу материалды талдоодон өткөрүп. Өздөрү түшүнүшү керек материалдык менен бирге, рухийликтин маанилүүлүгүн, керектигин. Көйгөйлүү сабактарга даярданууда ар бир студент маселени ойлонуп, бир канча тезистерди, далилдерди же ага каршылаш маалыматты келтириши керек. «Адамдын жашоосунда эмне башкы идеалдуу баалуулуктарбы же материалдыкбы?» деген темага байланыштуу студенттер кээ бир ойчулдардын китептери менен таанышуулары керек, мисалы, Э. Фромм же Н. Бердяевдин. Сабактын жүрүшүндө студенттер эки топко бөлүнүп (окутуучу өзү бөлөт), биргелешип эң айкын тезистерди тандап аларды коргошот, ар бирине реалдуу турмуштан мисал келтирип. Ушундай семинарды өткөрүү өз алдынча иштөө менен көйгөлүү-дискуссиялык ыкманы колдонууга шарт түзөт. Натыйжада, студент татаал материалды жакшыраак өздөштүрөт.

Жалпылаганда, көйгөлүү абалдарды түзүп жаңы теманы түшүндүрүүдө гана эмес, студенттердин билимин текшерүүдө да колдонсо эффективдүү болот. Философиядан семинардык сабакты викторина, сынак, же «Акыл ордо», «Умники и умницы», «Счастливый случай», «О, счастливчик!» телепрограммаларына окшош өтсө да болот. Мындай усулду колдонууда студенттердин жекече жана тайпалык иштөөсүн көрүп, бааласа болчудай. Мындай оюндарда студенттерде сабакка кызыгуу жана чыгармачы-

лык ой жүгүртүү өрчүйт. Бул учурда студенттен сөзмө сөз кайталоо четке кагылат.

Адабияттар:

1. Гарифзянова А.Р. Технология преподавания философии. Новые технологии преподавания социально-философских наук
2. <http://www.egpu.ru/lib/elib/Data/Content/128275730998990362/Default.aspx>
3. Котречко С.Я. К концепции преподавания философии как общеобразовательной дисциплины // Вестник Университета Российской академии образования. - М., 1997. - №3. - С. 12-21.
4. Методические рекомендации к базовому курсу «Философия» (И.В. Ватин, В.Е. Даидович и др.). - Ростов-на-Дону, 1995. - 76-Б.
5. Цуканова Е.В. Психологические трудности межличностного общения. - Киев, 1985.
6. Гавриляк А.И. Философия (программа семинарских занятий). - Томск, 2000. - Ч.1.
7. Налётов Ю.А. Критериально - ориентированные тесты по философии. - Орел, 2006.
8. О преподавании философии (материалы «Круглого стола») // Вопросы философии - 1997. - №9.
9. Розов М.А. Философия как предмет преподавания // Вестник Университета Российской Академии образования. - М., 1997. - №3. - С. 21-37.
10. Пахомкина М.Ф. Философия. Задачи, упражнения, тесты, творческие задания: учебно-практическое пособие / М.Ф. Пахомкина. - Хабаровск: Изд-во Хабар. гос. техн. ун-та, 2005.
11. Петренко В.В. Программа курса «Введение в философию». - Томск, 1998.
12. Леонтьева Э.О. Социальная философия: Учеб. пос. / Э.О. Леонтьева. - Хабаровск: Изд-во Хабар. гос. тех. ун-та, 2003.
13. Тесля А.А. Философия: методические указания / А.А. Тесля. - Хабаровск: Изд-во ДВГУПС, 2009.

Рецензент: доктор философских наук, профессор Карабеков Ч.